

مرکز اندیشه و پژوهش طرح هزاره

نام کارگروه: کارگروه توسعه ایران
رئیس کارگروه: آقای سعید غلامی نتاج امیری

تاریخ: ۱۳۸۸/۱/۲۹

تهیه کننده: سمیه جوانمردی

همکاران (اعضای کارگروه): آقای فیروزبالکانی، خانم سمیه جوانمردی،
آقایان مسن حاج قاسم، مرتضی رهبانی، سعید غلامی نتاج، محمود
فرهادی نیا، عبدالریم کرک آبادی، رضا مجید زاده، رضا معصومی راد.

عنوان: فراتر از فراروش، فراتملیل داده ها: چیستی، چگونه و چرایی؟
عنوان فرعی:

کلیدواژه: فرامطالعه، فراتر از فراروش، فراتملیل داده ها.

یادداشت: ارائه ماضی تلفیقی از مقاله "فراتر از فراروش، فراتملیل داده ها:
چیستی، چگونه و چرایی؟"، نوشته Shanyang Zhao می باشد.

مقدمه:

- مهم ترین مسئله و دغدغه کارگروه توسعه ایران ، یافتن پاسخی درخور و شایسته به این پرسش است که : چرا با گذشت دست کم یک قرن از درک عقب ماندگی و نیم قرن برنامه ریزی برای نیل به توسعه ، باز هم عقب مانده ایم و در وضعیت توسعه نیافتگی روزگار می گذرانیم ؟
- در پاسخ به این دغدغه ، کارگروه توسعه ایران در گام اول ، لازم می داند دردی را که قصد درمانش کرده ایم ، به خوبی بشناسیم ؛ یعنی به تشخیص جامع برسیم. تجربه توسعه ایران در طی یک قرن گذشته نشان می دهد که در حوزه اندیشه مرتبط با توسعه دچار پراکندگی و عدم انسجام بوده است و هر زمان خواسته ایم در ارتباط با توسعه بیاندیشیم ، به تئوری های ناقص و جزئی نگر پناه برده ایم . برای فراتر رفتن از این اندیشیدن های جزئی نگر و تصمیم گیری های موردی و مقطعی ، در سطح اندیشه به تئوری پردازی جامع نیازمندیم..

مقدمه:

- ابزار پیشنهادی کارگروه در این سطح ، دست یافتن به فرانظریه توسعه ایران است؛ نظریه ای که قادر به توصیف دقیق و تبیین جامع وضع موجود جامعه ایران باشد.
- با توجه به بدیع بودن مبحث فرانظریه ، بالتبع نخست اقدام عملی در این مسیر، شناخت چیستی فرانظریه و چگونگی انجام آن خواهد بود. ارائه حاضر نیز با این هدف تهیه و تدوین شده است.

مکیده:

○ نویسندگان پیشرفت‌هایی که اخیراً در حوزه فرامطالعه (Meta study) در رشته جامعه‌شناسی و در سه بخش:

➤ فرانظریه (Meta theory)

➤ فراروش (Meta method)

➤ فراتحلیل داده‌ها (Meta – data – analysis)

صورت گرفته، با طرح سه پرسش زیر مورد بررسی قرار می‌دهد:

1. فرامطالعه چیست؟
2. علت گسترش فزاینده فرامطالعه چیست؟
3. فرامطالعه در جامعه‌شناسی چگونه انجام می‌پذیرد؟

فرا مطالعه چیست؟

- پیشوند فرا ، به معنای بعد از ، درباره و فراتر در کنار واژه مطالعه ، به مطالعاتی اشاره دارد که پس از مطالعات دیگر به انجام می رسد. در واقع فرامطالعه ، نوع متفاوتی از مطالعه ثانویه است که در آن سعی می شود علاوه بر سنتز نتایج مطالعات قبلی ، تأمل و تعمقی بر فرایندهای آنها نیز داشته باشد .
- فرا مطالعه ، مطالعه درباره مطالعات دیگر یا مطالعه مطالعات دیگر است .

فرا مطالعه و مروری بر تحقیقات

○ Cooper ، “فرامطالعه” را در بسیاری از ابعاد شبیه “مروری بر تحقیقات (Research reviews)” می داند.

✓ شباهت :

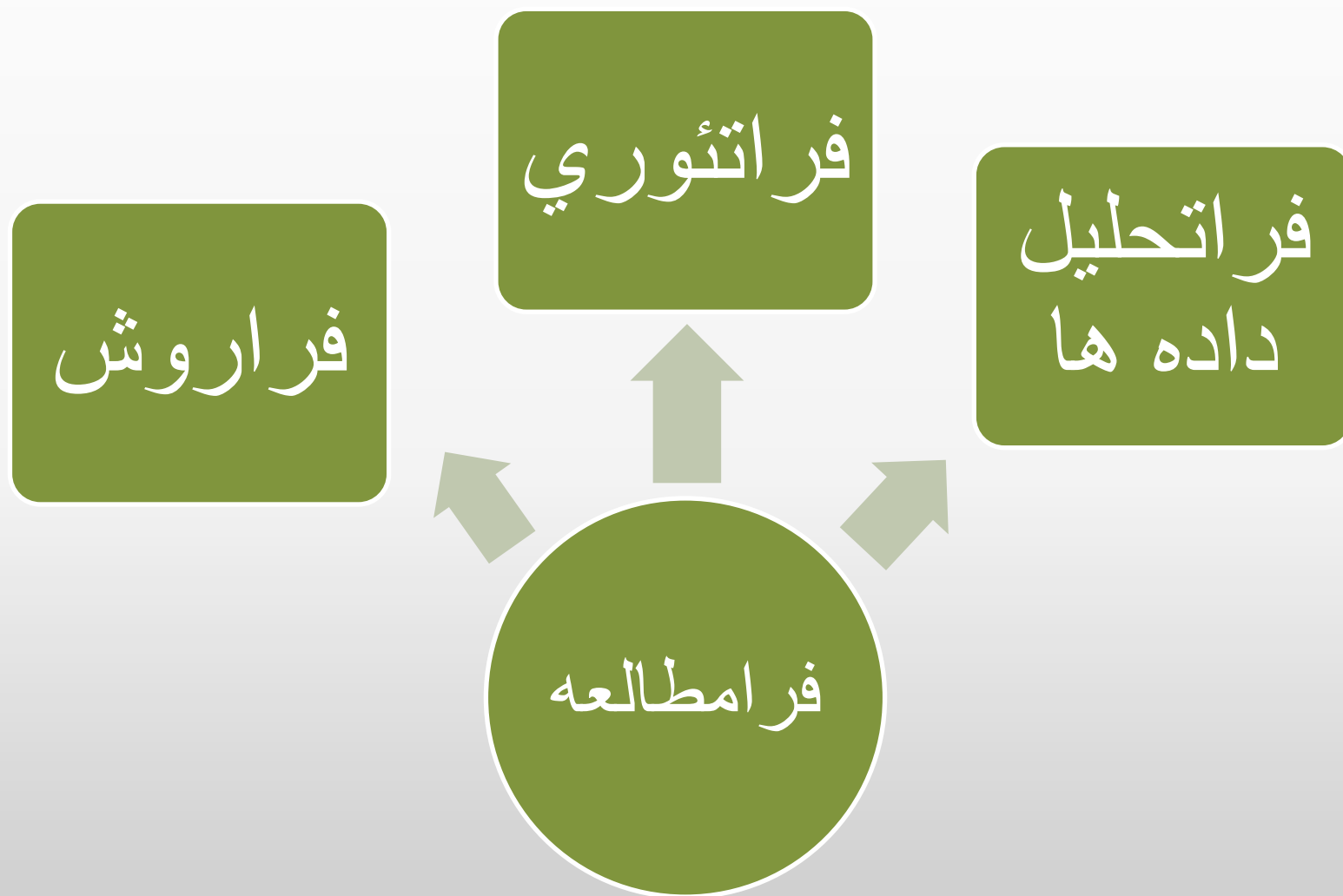
○ هر دو مطالعه مطالعات اولیه.

✓ تفاوت :

○ ۱- هدف مطالعه در مرور تحقیقات ، یافتن زمینه های جدید برای تحقیق است و صرفا به نیازهای پروژه های جدید معطوف است. در حالی که فرا مطالعه ، رشته محور است و با هدف فهم و پیشبرد رشته مورد نظر به انجام می رسد .

○ ۲- در حالی که مرور تحقیقات فاقد بازاندیشی است و صرفا خلاصه کردن تحقیقات قبلی انجام شده در آن حوزه مد نظر است ، فرامطالعه علاوه بر توصیف آنچه که بوده ، تحقیق بازتابنده از آنچه که باید باشد نیز می باشد .

انواع فرامطالعه

فرانظریه

- فرانظریه ، مطالعه نظریه های موجود است .
- تفاوت فرانظریه و نظریه :
- درحالی که نظریه ، درباره جهان واقعی است ، فرانظریه ، نظریه پردازی درباره آن نظریه ها است .

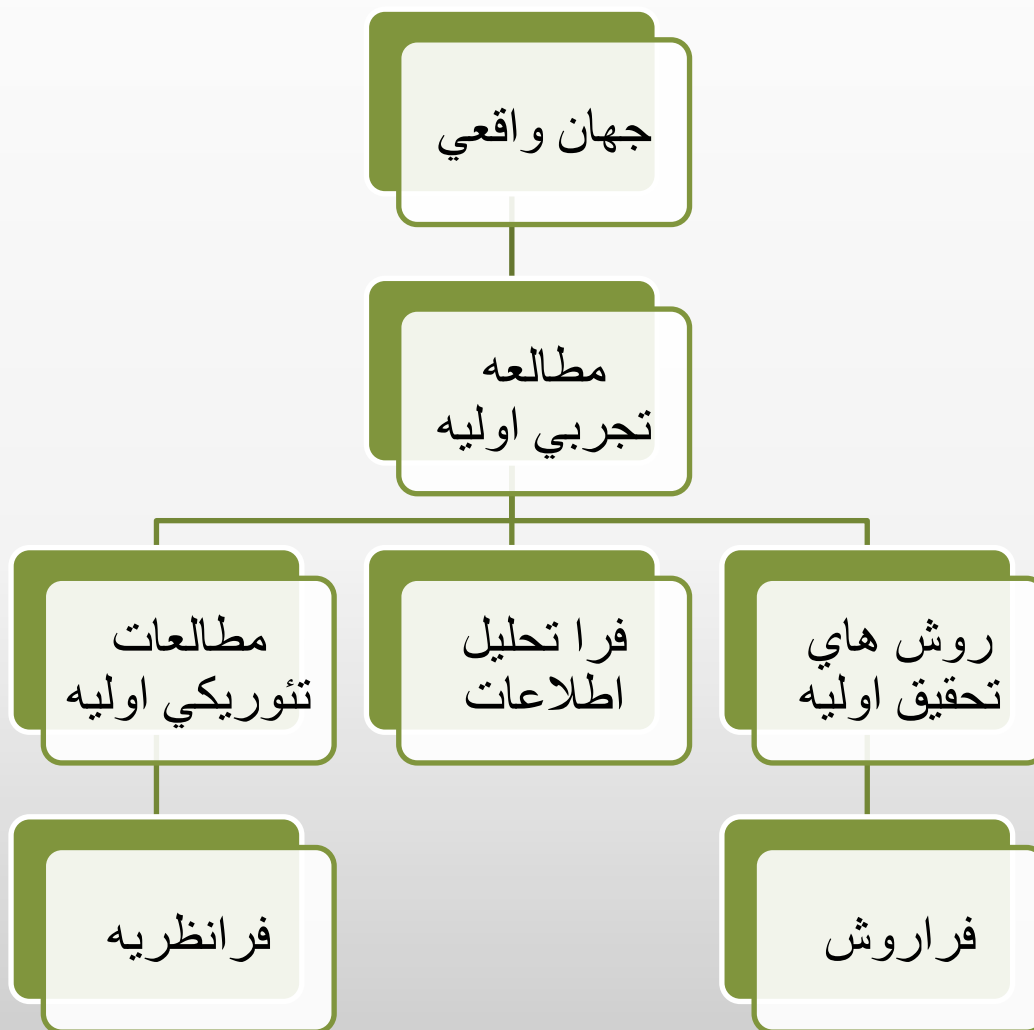
فرا روش

- فرا روش : مطالعه روش های تحقیق موجود .
- مطابق با نظر Furfey فرا روش عبارت است از :
  1. بررسی پیش فرض های روش شناختی که برای انجام هر پژوهش ضروری است .
  2. ارزیابی نقاط ضعف و قوت روش های موجود .
  3. تدوین قواعد روشی جدید برای تحقیق.

فرا تحلیل داده ها

- در حالی که تحلیل داده ها ، داده های خام را تحلیل می کند ، فراتحلیل داده ها نتایج به دست آمده از تحلیل های پیشین را مورد بررسی و تحلیل قرار می دهد. به بیان دیگر ، فراتحلیل داده ها ، تحلیل تحلیل است .
- فرا تحلیل داده ها عبارت است از :
- - مطالعه پیش فرض های بنیادین روش های گوناگون تحلیل داده ها .
- - مقایسه اشکال متفاوت اطلاعات بر مبنای کیفیت و سودمندی آنها .
- - سنتز یافته های برآمده از مطالعات پیشین .

طرح شمایک اجزاء فرامطالعه

چرایی گسترش فزاینده فرامطالعه

- علی رغم نظر برخی که فرامطالعه را کاری بیهوده و غیر ضروری می دانند ، نویسنده مقاله معتقد است که به دو دلیل زیر ، فرامطالعه نه تنها ضروری ، بلکه اجتناب ناپذیر است :
  - وقوع ناگهانی برخی تغییرات بنیادین در مفهوم یک رشته که نیاز به بازبینی در منطق تحقیق علمی در آن رشته را موجب می شود .
  - عدم پیشرفت یک رشته علمی .
  - در بیان دیگر ، فرامطالعه محصول بحران های یک رشته است .
- اگر مطالعه نخستین ، سفری طولانی به مکان های ناشناخته باشد ، فرامطالعه به مثابه ایستگاههایی برای استراحت ، جهت یابی و بازبینی نقشه راه است .

چگونگی انجام فرامطالعه فرانظریه

- فعالیت فرانظریه پردازی دارای سه شاخه اصلی زیر است :
- Mu : فرانظریه پردازی برای فهم بهتر نظریه موجود که خود شامل ابعاد :
- بعد درونی - فکری : باز شناسی ساختارهای شناختی تئوری با استفاده از ابزارهای مفهومی چون سطوح ، پارادایم ، پیش فرض های زمینه ای و ارتباط خرد و کلان .
- بعد درونی - اجتماعی : مطالعه شبکه های اجتماعی نظریه پردازان به منظور شناخت چگونگی نظریه پردازی.
- بعد بیرونی - فکری: بررسی چگونگی تأثیر سایر رشته های علمی بر تئوری خاصی.
- بعد بیرونی- اجتماعی: فهم یک تئوری در زمینه و فضای جامعه بزرگتر(ویژگی های ملی و تاریخی - اجتماعی)

پژوهشی انجام مطالعه فرانظریه

- Mp: فرا نظریه پردازی به عنوان پیش درآمدی بر بسط و ایجاد نظریات جدید .
- با متراکم شدن حجم زیادی از ادبیات نظری در یک رشته ،امکان و حتی فرصت ایجاد نظریات جدید بر اساس تحلیل نظریات قبلی فراهم می شود .
- Mo: فرا نظریه پردازی با هدف ایجاد دیدگاههای جامع (Overarching perspectives).
- به طور خلاصه ، فرانظریه پردازی با بررسی توصیفی ساختارهای بنیادین نظریات پیشین آغاز می شود (Mu)،از دیدگاه موجود فراتر می رود تابتواند جهت های جدیدی را برای بسط تئوریک بیابد (Mp)و با ایجاد تئوری های جدید به پایان می رسد (Mo).

مطالعه فراروش

- نویسنده پس از اشاره به کمتر توسعه یافته بودن این نوع از فرا مطالعه و با فرض اینکه فرا روش به اصطلاح متدولوژی بسیار نزدیک است ، تمرکز اصلی مطالعات فراروش را بر دو محور زیر معرفی می کند :
- تلاش برای سنتز انواع روش های تحقیق.
- بررسی انتقادی ساختارهایی عمیق روش های مختلف تحقیق (توجه به زمینه شناخت شناسانه روشه ها به جای ترکیب ساده آنها).

مطالعه فراتحلیل داده ها

- فراتحلیل داده ها : تحلیل آماری مجموعه ای از نتایج تحلیلی مطالعات پیشین با هدف منسجم کردن آن نتایج .
- تفاوت فرا تحلیل و تحلیل ثانویه داده ها :
- تحلیل ثانویه داده ها : داده ها دست اول برای اهداف متفاوت و با استفاده از روش های متفاوتی مجدداً تحلیل می شوند . در حالی که فراتحلیل ، به گفته Glass ، نتایج تحلیل های پیشین را تحلیل می کند یعنی ؛ تحلیل تحلیل .
- نقد نظر Glass :
- غلبه تحلیل کمی بر آن و نداشتن قابلیت کاربرد در مورد داده های کیفی .
- محدود است چراکه صرفاً به سنتز نتایج اطلاعات بسنده می کند و توجهی به فهم ساختارهای بنیادین و اساسی داده ها نمی کند .
- فقدان عنصر بازتابندگی (Reflexivity) و اینکه فراتحلیل صرفاً به عنوان تکنیکی برای سنتز کردن اطلاعات معرفی شود بی آنکه به فراتحلیل به عنوان روشی برای افزایش خودآگاهی محققین به چیستی و چرایی کارشان توجه شود .

نقد

○ آنگونه که از عنوان مقاله بر می آید ، نویسنده در صدد بیان سه مقوله چیستی ، چرایی و چگونگی فرامطالعه بوده است. با این وجود ، دقت در محتوای آن نشان می دهد آنچه که بیش از همه مورد توجه بوده، پرداختن به دو مقوله نخست و به خصوص مقوله چیستی است و مقوله چگونگی با اشاراتی محدود ، به گونه ای به انجام می رسد که اطلاعات اندکی را در زمینه چگونگی و مکانیزم انجام فرامطالعات در اختیار خواننده قرار می دهد .

نتیجه گیری:

○ نویسندگان مقاله را با این جملات به پایان می برد:

« کابوس فرامطالعه در حال هجوم به جامعه شناسی است و این گسترش بی سابقه، پاسخی است به بحران های این رشته. فرانظریه ، فراروش و فراتحلیل داده ها به عنوان سه شیوه از فرامطالعه، در حال ادغام شدن در جریان واحدی هستند که به نابودی بسیاری از بت ها و اسطوره های روش شناختی خواهد انجامید و افق جدیدی از روابط بین نظریه، روش و داده ها را نوید گر خواهد بود: ترسیم غایت جدیدی برای کنش جامعه شناسانه »

منابع:

- Zhao,sh.(1991).metatheory,metamethod,meta – data analysis:what,why and how.pacific sociological association,34,377-390